

رشته آموزش تاریخ در دانشگاه فرهنگیان

سمیرا آذری

معلم آموزش و پرورش کرج

samira1362@gmail.com

دانشگاه فرهنگیان در دی ۱۳۹۰، با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی و با تجمیع کلیه مراکز تربیت معلم سراسر ایران تأسیس شد و از سال ۱۳۹۱ شروع به کار کرد و دانشگاهی برای تأمین، تربیت و توانمندسازی معلمان و نیروی انسانی وزارت آموزش و پرورش در ایران است. این دانشگاه در حال حاضر دارای ۹۸ واحد دانشگاهی (در قالب ۶۴ پردیس دانشگاهی و ۳۴ دانشکده) است و طبق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مستند به راهکارهای زیر است:

- استقرار نظام ملی تربیت معلم و راه اندازی دانشگاه ویژه فرهنگیان با رویکرد آموزش تخصصی و حرفه‌ای تربیت محور توسط وزارت آموزش و پرورش با همکاری دستگاه‌های ذی ربط

- طراحی و ارتقای نظام تربیت حرفه‌ای معلمان در آموزش و پرورش با تأکید بر حفظ تعامل مستمر دانشجویان معلمان با مدارس، نهادهای علمی و پژوهشی در طی این دوره و فراهم آوردن امکان کسب تجربیات واقعی از کلاس درس و محیط‌های آموزشی

- جلب مشارکت دانشگاه‌های برتر و حوزه‌های علمیه در امر تربیت تخصصی-حرفه‌ای و دینی معلمان، کارشناسان و مدیران با همکاری دانشگاه فرهنگیان

دانشگاه فرهنگیان دارای شخصیت حقوقی و استقلال اداری و مالی و وابسته به وزارت آموزش و پرورش است و به صورت هیئت امنایی اداره می‌شود. این دانشگاه در حال حاضر سه نوع دانشجویی پذیرد:

۱ دانشجوی کارشناسی پیوسته (دانشجو معلم): این افراد با مدرک تحصیلی دوره متوسطه و از طریق آزمون سراسری و پس از مصاحبه و گزینش انتخاب می‌شوند. نحوه آموزش این دانشجویان معلمان به صورت تمام وقت و شبانه‌روزی است. برنامه کلاسی

این دانشجویان معلمان روزهای شنبه تا چهارشنبه است. آنان از ابتدای تحصیل به استخدام آموزش و پرورش درمی‌آیند و تعهد خدمت می‌دهند و پس از پایان تحصیلات به عنوان معلم در مدارس مشغول به کار خواهند شد.

۲ دانشجوی کارشناسی ناپیوسته (معلم دانشجو):

این افراد در واقع معلمان دارای مدرک کاردانی هستند که در دوره کارشناسی ناپیوسته ادامه تحصیل می‌دهند. برنامه کلاسی این معلم دانشجویان معمولاً روزهای پنجشنبه و جمعه است یعنی روزهایی که مدارس تعطیل است و آنان می‌توانند در کلاس‌ها شرکت کنند.

۳ دانشجوی کارشناسی ارشد که از میان معلمان جذب می‌شوند.

رشته آموزش تاریخ

رشته «آموزش تاریخ» یکی از رشته‌های تحصیلی این دانشگاه در مقطع کارشناسی پیوسته است که از دانشکده‌ها و پردیس‌های متعددی در این دانشگاه از جمله در تهران، البرز، مازندران، خراسان جنوبی و لرستان دانشجو می‌پذیرد. هدف از رشته آموزش تاریخ در این دانشگاه، آشنا ساختن دانشجویان با یک دوره تاریخ، فرهنگ و تمدن ایران، اسلام و جهان است. انتظار می‌رود دانش‌آموخته رشته آموزش تاریخ این دانشگاه بتواند:

- با شناخت میراث تاریخی و تمدنی ایران، فرصت‌های یادگیری را برای تقویت روحیه میهن‌دوستی و آگاهی از جایگاه فرهنگ و تمدن ایران زمین و منافع و مصالح آن در فراگیران تدارک ببیند.

- با مطالعه وقایع تاریخی، نقش عناصر مهم هویت ملی، از جمله تاریخ مشترک، زبان ملی و دین اسلام را در حفظ تمامیت ارضی ایران به فراگیران آموزش دهد.

- با کسب توانایی در مطالعه، تحلیل اسناد و منابع تاریخی، فرصت‌های یادگیری را با بهره‌گیری از موقعیت‌های محلی برای درک عمیق وقایع تاریخی از سوی فراگیران تدارک ببیند.

- علل، عوامل و مولفه‌های تداوم و تحول، استمرار و پیوستگی عناصر فرهنگ و تمدن ایران و نیز رمز بقای آن در طول هزاره‌های گذشته را درک نموده و به فراگیران آموزش دهد.

- ماهیت و روند تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران و جهان در دوره‌های مختلف تاریخ را با استناد به اسناد و منابع تاریخی درک کرده و قادر به تحلیل و تعمیم آنها به حوادث، مسائل معاصر و بهره‌گیری از تجارب و آموزه‌های آنها در حوادث مشابه باشد.

- قادر به شناسایی و طبقه‌بندی منابع، روایات و اسناد تاریخی و نیز نقد، ارزیابی، ارزشگذاری و مطالعه روشمند آنها باشد.

- قادر به استفاده از فناوری‌های نوین پژوهشی و نیز بهره‌گیری از عکس، نقشه، نمودار و دیگر وسایل تکنولوژی آموزشی در آموزش تاریخ باشد.

طول دوره و واحدهای درسی

طول دوره کارشناسی پیوسته آموزش تاریخ، چهار سال است که با نظام آموزشی واحدی در هشت نیمسال تحصیلی قابل اجرا است. تعداد کل واحدهای درسی هم ۱۵۰ واحد است که از این تعداد ۲۷ واحد دروس عمومی مصوب وزارت علوم، ۳ واحد دروس عمومی ویژه فرهنگیان، ۱۹ واحد دروس تعلیم و تربیت اسلامی، ۱۸ واحد دروس تربیتی و ۸۶ واحد دروس تخصصی است.

در میان ۸۶ واحد دروس تخصصی رشته آموزش تاریخ علاوه بر دروسی که تقریباً در همه رشته‌های تاریخ دیده می‌شود دروسی یافت می‌شود که به نظر می‌رسد نقطه تمایز رشته آموزش تاریخ با دیگر رشته‌های تاریخ در دیگر دانشگاه‌ها است. برخی از این دروس عبارت‌اند از: فلسفه معلمی آموزش تاریخ، برنامه‌ریزی درسی آموزش تاریخ، راهبردهای تدریس آموزش تاریخ، طراحی آموزشی آموزش تاریخ، طراحی واحد یادگیری در آموزش تاریخ، روش تحقیق آموزش تاریخ، تحلیل محتوای کتاب درسی آموزش تاریخ، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات آموزش تاریخ، تجربه‌های خاص حرفه‌ای آموزش تاریخ. در ادامه این دروس و منطق آن معرفی می‌شوند.

فلسفه معلمی آموزش تاریخ

آگاهی معلم از چیستی معلمی و چرایی معلمی کردن، زمینه لازم برای احساس تعهد و تلاش برای توسعه توان شخصی را فراهم می‌کند. این آگاهی در

مناسبتی دانش خود را در این موضوع به روز کند.

راهبردهای تدریس آموزش تاریخ

آموزش در تمامی نظام‌های آموزش و برنامه درسی، عرصه‌ای است که در اختیار معلم است و شایستگی‌های معلم حرفه‌ای بر کم و کیف آن تاثیر می‌گذارد. فهم و پذیرش این نقش بی‌بدیل معلم در آموزش و اختیارات ناشی از آن سبب می‌شود تا معلمان به سلاح «قابلیت اجتهاد در موقعیت تربیتی» مجهز شوند. آشنایی معلم با راهبردهای آموزش در رشته تخصصی، یکی از ابزارهای لازم و ضروری برای دستیابی به شایستگی اجتهاد در موقعیت آموزشی است. مسئولیت معلم برای موثر ساختن آموزش، موضوعی است که در دیدگاه‌های مختلف و متعارض آموزش مطرح است و چنین مسئولیتی را معلمان باید در موقعیت‌های متنوع و متغیر آموزشی به انجام رسانند که از سویی نیازمند عمل بر بنیاد دانش و یافته‌های علمی و از سوی دیگر نیازمند انطباق یافته‌های علمی با موقعیت‌های خاص تربیتی است. به همین علت، دانش درباره راهبردهای آموزش و توانایی تبدیل این دانش به عمل در موقعیت‌های آموزشی، ضروری‌ترین ابزار معلمان آینده برای هرگونه فعالیت موثر و موفق است. آنچه دانشجومعلمان را برای موثر بودن کمک می‌کند، کسب دانش در باره راهبردهای آموزش در رشته تخصصی به همراه قابلیت‌های تبدیل دانش آموزش به روش‌های تدریس متناسب با موقعیت‌های واقعی بر اساس تجربه‌های شخصی و توان هنری است. در این درس، دانشجومعلمان با انواع راهبردهای آموزش با تشریح مبانی، اصول، مراحل و شرایط بکارگیری راهبردها و نمونه‌های عملی آن‌ها آشنا می‌شوند و توان و تعهد لازم برای فهم و بکارگیری آن دانش را کسب می‌کنند.

در پایان درس، دانشجومعلم قادر خواهد بود فهمی مدلل و دارای شواهد تجربی از راهبردهای آموزش در رشته تخصصی خود ارائه کند و چگونگی تدریس بر بنیاد یک راهبرد آموزش در یک موقعیت خاص رشته‌ای را طراحی نماید و از ایده‌های خود برای عمل در آن موقعیت دفاع کند. همچنین، دانشجومعلم در پایان این واحد یادگیری، برخی از راهبردهای آموزش رشته تخصصی خود را می‌شناسد و ضمن شناخت برخی منابع معتبر، قادر و متعهد است با بکارگیری روش‌های جستجوی دانش در این حوزه، دانش خود را روزآمد کند.

حتی در یک سیستم متمرکز که تصور می‌شود معلم نقش عمده‌ای در تولید ندارد و مصرف‌کننده صرف است، ضرورت دارد. زیرا برنامه درسی در سطوح مختلف تعریف می‌شود و در بسیاری از این سطوح در نظام‌های آموزشی متمرکز هم معلم (به شکل فردی یا جمعی) نقش دارد. پس معلم به جای آنکه به حلقه سست زنجیره تعلیم و تربیت بدل شود، باید اتفاقاً در نقش مقوم برنامه و تقویت‌کننده آن ظاهر شود. برنامه درسی در دستان معلم می‌تواند به یک پدیده پوچ (برنامه درسی پوچ) تبدیل شود. یعنی معلم می‌تواند آنچه را که در مرحله تولید به درستی تدوین شده است، از دستور کار خارج کند یا به صورت غیر موثر آموزش دهد. پرهیز از این دام، یکی از لوازم عمل حرفه‌ای معلم است.

معلم می‌تواند به ضعیف‌ترین حلقه زنجیره نظام آموزشی بدل شود و چنانکه گفته‌اند «زنجیر، همانقدر قوت دارد که ضعیف‌ترین حلقه آن» دارد. به بار نشستن تلاش‌های دیگران نیاز به همت و دقت معلم دارد تا محرومیت ناشی از حذف آنچه باید آموزش داده شود، بر شاگردان تحمیل نشود. معلمان آینده به دلیل چنین شرایطی نیاز دارند با مبانی، اصول و مراحل برنامه‌ریزی درسی آشنا شوند و بتوانند از فنون آن در عمل بهره بگیرند. کسب این مهارت به همراه فهم برنامه درسی، لازمه عمل حرفه‌ای معلم در موقعیت مدرسه است.

برای تحقق چنین دستاوردی، ضروری است معلمان با منابع این حوزه علمی، با نمونه‌هایی از برنامه‌های درسی و با برخی از اعمال و فعالیت‌های برنامه‌ریزی درسی آشنا شوند و برای اقدام به آن، تمرین‌هایی داشته باشند. چنین شرایطی می‌تواند به آنان کمک کند تا معلمان آینده در طول دوره آموزشی در معرض تجربیات متنوع و غنی قرار گرفته و قادر به مطالعه، تصمیم‌گیری و ارزیابی نتایج تصمیمات در موقعیت‌های پیچیده آموزشی و تربیتی مبتنی بر یافته‌های علمی و پژوهشی باشند. در پایان این درس دانشجو قادر خواهد بود به تشریح مبانی، اصول و مراحل برنامه‌ریزی درسی اقدام کند و با تحلیل برنامه‌های درسی مصوب، به برنامه‌ریزی درسی اجرایی دروس اقدام کند و ضمن تشخیص و تبیین انواع برنامه‌های درسی حادث در مدرسه، قادر خواهد بود برنامه درسی خود برای اداره یک درس را تولید و ارائه کند و به استناد دانش معتبر از برنامه خود دفاع نماید. همچنین، دانشجومعلم ضمن آشنایی با برخی منابع معتبر حوزه برنامه‌ریزی درسی، قادر است به شیوه

فرایند تربیت معلم می‌تواند به دانشجومعلم کمک کند تا از سویی به ادراک ارتباطات درونی برنامه‌های درسی یک رشته دست یابد و از سوی دیگر فهمی از نواقص آموزش معلمان آینده در فرایندهای جاری تربیت معلم بدست آورد؛ که چنین شناخت‌هایی او را برای فهم عمیق تر موضوعات برنامه‌های درسی و ترمیم و تکمیل آموزش‌های رسمی، هدایتگر خواهد بود. همچنین، این نوع شناخت می‌تواند زمینه‌ای مناسب برای خودارزیابی جهت ایفای نقش حرفه‌ای در شغل معلمی ایجاد کند و دانشجومعلم را برای ورود آگاهانه تر به عرصه اشتغال مدد رساند. فلسفه معلمی در واقع تشریح شغل و حرفه معلمی به عنوان یک مسئولیت سازمانی و یک تعهد اجتماعی است. در این درس دانشجومعلم هم بر رسالت‌های حرفه معلمی آگاهی می‌یابد و هم از وضعیت اجتماعی شغل معلمی با خبر می‌شود. چنین سطحی از درک پدیده معلمی، انتخاب آگاهانه تر شغل آینده را نیز در پی خواهد داشت.

در پایان این درس دانشجومعلم قادر خواهد بود توجه‌هایی منطقی برای ورود به این حرفه و شغل ارائه کند. همچنین تصویری قابل دفاع از آینده شغلی و حرفه‌ای معلمی کردن دارد و به استناد آن می‌تواند برخی از نیازهای اساسی یادگیری کنونی خود را اعلام کند. در این درس، دانشجومعلمان با منابع مربوط به تجربه‌های معلمی گذشتگان آشنا می‌شوند و خود بارقه‌هایی از علاقه به تدوین تجارب خود را نشان می‌دهند.

برنامه‌ریزی درسی آموزش تاریخ

برنامه‌ریزی درسی به عنوان یک فرایند، یکی از فعالیت‌های اساسی در آموزش و پرورش نوین است. آموزش نظام‌مند و گسترده، نیازمند آن است که با اتخاذ تدابیر قبلی همراه شود. چنین تدابیری می‌تواند فعالیت‌های عاملان فرایند تربیتی را هدایت کنند. اتخاذ تدابیر هدایت‌گر فعالیت‌های معلم و متعلم در موقعیت تربیتی، برنامه‌ریزی درسی نامیده می‌شود. برنامه‌ریزی درسی با این معنا، یکی از فعالیت‌های ضروری معلم است. معلم حتی در نظام‌های متمرکز برنامه‌ریزی درسی هم «برنامه‌ریز درسی بهره‌گیر» یا «برنامه‌ریز درسی اجرایی» است. چنین تکلیف و البته چنین اختیاری سبب می‌شود یادگیری استفاده از این پدیده مهم حیات آموزشی برای معلمان ضروری گردد.

دانستن زبان برنامه‌ریزی درسی یا آشنایی با دانش آکادمیک برنامه‌ریزی درسی برای معلمان

طراحی آموزشی آموزش تاریخ

معلمان باید بتوانند در راستای اهداف نظام آموزشی فرصت‌های یادگیری نظام‌مندی را طراحی کنند که تفاوت‌های فردی، علایق و روش‌های یادگیری دانش‌آموزان و نیز تأثیرات بافت و زمینه اجتماعی بر یادگیری را مدنظر قرار داده و بتوانند موفقیت یادگیرندگان را تضمین نمایند. این امر مستلزم آن است که معلمان طراحی آموزشی را به عنوان یک رویکرد سیستمی بشناسند و بتوانند فرآیند آن را از مرحله شناسایی مساله تا ارزیابی در یک موقعیت‌های واقعی تجربه نمایند. در چنین شرایطی معلمان به جای اجرای طرح‌های از پیش تعیین شده، خود به خلق موقعیت‌های یادگیری دست خواهند زد و طرح‌های اثربخشی را برای پاسخ به نیاز یادگیرندگان در موقعیت‌های منحصر بفرد تولید خواهند نمود. در پایان این درس دانشجو قادر خواهد بود مؤلفه‌های طراحی آموزشی را به صورت نظام‌مند برای شناسایی، تحلیل، تصمیم‌گیری و ارزیابی حل مساله مورد استفاده قرار دهد.

طراحی واحد یادگیری در آموزش تاریخ

معلمان باید بتوانند در راستای اهداف نظام آموزشی فرصت‌های یادگیری نظام‌مندی را طراحی کنند که تفاوت‌های فردی، علایق و روش‌های یادگیری دانش‌آموزان و نیز تأثیرات بافت و زمینه اجتماعی بر یادگیری را مدنظر قرار داده و بتوانند موفقیت یادگیرندگان را تضمین نمایند. این امر مستلزم آن است که معلمان طراحی آموزشی را به عنوان یک رویکرد سیستمی بشناسند و بتوانند فرآیند آن را از مرحله شناسایی مساله تا ارزیابی در یک موقعیت‌های واقعی تجربه نمایند. در چنین شرایطی معلمان به جای اجرای طرح‌های از پیش تعیین شده، خود به خلق موقعیت دست خواهند زد و طرح‌های اثربخشی را برای پاسخ به نیاز یادگیرندگان در موقعیت‌های منحصر بفرد تولید خواهند کرد. در پایان این درس، دانشجو قادر خواهد بود با تحلیل برنامه درسی / استانداردهای محتوا در یک حوزه یادگیری یک واحد یادگیری طراحی، تدوین، اجرا و بر اساس نتایج ارزیابی آن را مورد بازنگری قرار دهد.

روش تحقیق آموزش تاریخ

اساس و مبنای هر علمی بر پایه پژوهش و تحقیق استوار است. علم تاریخ نیز به منظور رشد

و گسترش خود، از این اصل مستثنی نیست. هر علمی بنا به ماهیت و ویژگی‌های خود، دارای روش تحقیق خاص خود است. دانشجو معلمان رشته آموزش تاریخ در طی دوران تحصیل، ضمن گذراندن واحدهای مختلف دروس تاریخ، با انواع منابع دست اول و پژوهش‌های تاریخی نیز آشنا می‌شوند. از این رو، به اهمیت و ضرورت روش تحقیق در تاریخ پی می‌برند. دانشجو معلمان در درس روش تحقیق، ضمن آشنایی نظری با روش‌های پژوهش در تاریخ، به صورت عملی نیز قادر به انجام پژوهش تاریخی می‌گردند. نگاه پژوهش محور معلم تاریخ و انتقال آن به دانش‌آموزان نه تنها موجب درک عمیق‌تر و دقیق‌تر آنها از حوادث گذشته خواهد شد، بلکه در تقویت و تعمیق قدرت تجزیه و تحلیل دانش‌آموزان نیز موثر و مفید خواهد بود.

در پایان این درس دانشجو قادر خواهد بود با اصول، روش‌ها و مراحل پژوهش در تاریخ آشنا شود و با انتخاب یک موضوع در پیوند با مباحث درس تاریخ، یک نمونه کار پژوهشی ارائه دهد.

تحلیل محتوای کتاب درسی آموزش تاریخ

درک دانشجویمان نسبت به ملاک‌هایی که کیفیت مواد آموزشی بر اساس آن مورد ارزیابی قرار می‌گیرد این امکان را فراهم می‌کند تا آنان نقاط قوت و کاستی‌های مواد آموزشی را شناسایی نموده و آن را با اقتضائات محیط یادگیری و نیاز دانش‌آموزان تطبیق دهند. کسب تجربه در زمینه تحلیل مواد آموزشی زمینه مشارکت در فرآیند تولید مواد آموزشی آینده را افزایش داده و منجر به شکل‌گیری ظرفیت در سطح مدارس و مناطق آموزشی برای فاصله گرفتن از سیستم متمرکز فعلی در نظام آموزشی و رفتن به سمت کاهش تمرکز می‌شود.

در پایان این درس، دانشجو قادر خواهد بود با تحلیل ساختار برنامه درسی، میزان همخوانی / سازگاری مواد آموزشی تدوین شده با برنامه درسی را شناسایی و گزارش کند و با استفاده از روش‌های کمی و کیفی تحلیل محتوا، مواد آموزشی را به جهت تبعیت از ملاک‌ها در دو بعد ظاهری و سازماندهی محتوا مورد ارزیابی قرار دهد.

کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش تاریخ

زندگی بشر در عصر کنونی به گونه‌ای با فناوری

اطلاعات و ارتباطات عجین شده است که برخورداری از ابعاد گوناگونی از سواد از جمله سواد اطلاعاتی، سواد رسانه‌ای، سواد رایانه، سواد فناوری، سواد دیجیتال، سواد اینترنتی، یک ضرورت در زندگی محسوب می‌شود. ضرورت توجه به فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب شده است که آموزش آن در آموزش‌های رسمی وارد شود. لذا آشنایی و بهره‌مندی از این بعد سواد یکی از نیازهای دانش‌آموزان امروز و شهروندان فردا است. از این رو معلمان که وظیفه آماده‌سازی دانش‌آموزان را برای ورود به عرصه زندگی دارند، خود نیز باید ضمن برخورداری از شایستگی‌ها و سواد لازم در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، از این ظرفیت در آموزش‌های خود بهره‌گیرند و با تلفیق این فناوری در فرصت‌های یاددهی یادگیری علاوه بر بهره‌گیری از افزایش و بهبود کارایی آموزش، دانش‌آموزان را آموزش دهند که چگونه خود را برای استفاده صحیح از فرصت‌های پیش‌آمده به واسطه این فناوری در زندگی آماده کنند.

تجربه‌های خاص حرفه‌ای آموزش تاریخ

عمل معلمی برای معلمانی که به آن به منزله فرصتی برای اعتلای آموزش و رشد شخصی نظر می‌کنند، سرشار از تجربه‌های نادری است که آگاهی از آنان برای دانشجو معلمان دو خاصیت دارد: اول آشنایی با تجربه خاص و دوم کسب انگیزه و اعتماد برای عمل خلاقانه در موقعیت‌های واقعی تربیت. آنچه آگاهی از تجربه‌های خاص را برای آموزش معلمان توجیه می‌کند، ایجاد شرایط همزاد پنداری است؛ یعنی آنچه می‌تواند امید به موفقیت را در موقعیت‌های متنوع و متغیر، افزایش دهد. در عین حال، تجربه‌های خاص در بردارنده دانش‌هایی مفید هستند که در قالب‌های معمول «دانش تربیتی» و «دانش رشته‌ای» وارد نشده‌اند اما «کارآمدی موقعیتی» داشته‌اند. این درس تلاشی برای شناسایی معلمان نادر و قدرشناسی از آنان نیز محسوب می‌شود و پیوندی بین نسل‌های معلمان ایجاد می‌کند.

در پایان این درس، دانشجو معلم قادر خواهد بود به مواردی از زمینه‌های تحقق یک تجربه خاص، اشاره و به تحلیل چنین زمینه‌ای اقدام کند و برخی از معلمان دارای تجربه خاص در رشته تخصصی خود را بشناسد. همچنین، دارای احساس مثبت به عمل ابتکاری در موقعیت‌های مساله‌دار حرفه معلمی است و خود را آماده برای چنین عملی می‌داند.